

УДК 372.881.116

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.17>

О. В. Липчанко-Ковачик

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

Л. І. Варга

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

І. В. Моргун

старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
Мукачівського державного університету

КРАЇНОЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто країнознавчий аспект як особливий підхід у вивченні іноземної мови, оволодіння якої безпосередньо пов'язане з культурою конкретного народу – носія цієї мови. Обґрунтовано особливості країнознавства як основи міжкультурної комунікації. Представлено теорії відомих учених, що пов'язані з аналізованою проблемою.

З погляду лінгвокраїнознавчої теорії слова лінгвокраїнознавство містить спеціально дібраний, однорідний мовний матеріал, який відображає культуру країни, нееквівалентні, фонові та конотативні лексичні одиниці, візуальні й невербальні (наприклад, мова жестів і міміки) форми мовлення. Ці поняття відображають актуальну тенденцію сучасної освіти: з одного боку, відбувається навчання іноземної мови, а з іншого – учень або студент здобуває інформацію про культурні особливості країни, мову якої вивчає. Водночас варто зауважити, що в такому поєднанні іноземна мова стає дзеркалом суспільного та культурного життя народу – носія цієї мови. Відомо, що мові властиво не тільки накопичувати і зберігати, а й відображати факти та явища культури народу – носія цієї мови. Багатовікові культурні надбання віддзеркалюють сутнісні характеристики минулого й сучасного кожного конкретного народу, його традиційні та новітні погляди, уявлення, переконання. Вона формує уявлення про духовне багатство іншого народу, сприяє підвищенню рівня гуманітарної освіти й інтелекту людини, виробляє вміння швидко адаптуватися у відповідній комунікативній ситуації. Міжкультурна комунікація – це складне, комплексне явище, що включає різноманітні напрями й форми спілкування між окремими індивідами, групами, державами, які належать до різних культур.

У статті зроблено висновки, що в епоху міжкультурної інтеграції, національних комунікацій, глобалізаційних процесів країнознавство варто розглядати як засіб міжнаціональної інформації, і це тільки уточнює, визначає його основну функцію. Створення країнознавчого словника в епоху великих інформаційних обмінів є першим та основним кроком у напрямі міжкультурної комунікації. Узагальнено низку основних спільних положень країнознавства й основ міжкультурних комунікацій.

Ключові слова: країнознавчий аспект, культура, соціокультурна компетенція, міжкультурна комунікація, мовна картина світу.

Постановка проблеми. Іноземні мови, які мають невід'ємну частину життя сучасного суспільства, їх вивчення є надзвичайно актуальними. Важливим аспектом вивчення іноземної мови є образ країн, мова якої вивчається. Говорячи про предмет країнознавства як такий, варто передусім мати на увазі, що він стосується сфери інтересів різних природничих, гуманітарних і соціально-економічних наук: географії, політології, історії, економіки, культурології, релігієзнавства, етнології, мовознавства тощо. Відповідно, виділяються й різні напрями країнознавства – географічне, історичне, економічне, політологічне, культурологічне, етнологічне, культурно-лінгвістичне тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Низка дослідників займалася проблемами основ і положень у сфері дослідження країнознавства. В. Андрущенко, Н. Бориско, Н. Висоцької, О. Гриценко, І. Дзюби, І. Закірянової, В. Калініна, М. Кушнар'євої, Ю. Пассова, В. Сафонові, О. Тарнопольського розробили власні схеми типових комплексних країнознавчих характеристик. Незважаючи на те що проблема країнознавства та міжкультурних комунікацій сьогодні викликає цілком виправданий інтерес, багато питань, що примикають до цього явища, належать до досить дискусійних і викликають полеміку в науковому співтоваристві.

Мета статті полягає у висвітленні основних спільних положень країнознавства й основ міжкультурних комунікацій.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна комунікація – це складне, комплексне явище, яке включає різноманітні напрями та форми спілкування між окремими індивідами, групами, державами, які належать до різних культур.

Процес міжкультурної комунікації є специфічною формою діяльності, яка передбачає знання іноземних мов, матеріальної й духовної культури іншого народу, релігії, цінностей, моральних установок, світоглядних уявлень тощо, у сукупності визначає модель поведінки партнерів по комунікації. Тільки поєднання цих двох видів знання – мови й культури – забезпечує ефективне та плідне спілкування, слугує основою ефективною міжкультурної комунікації.

Предметом міжкультурної комунікації є контакти, які відбуваються на різних рівнях, у різній аудиторії, у двосторонньому, багатосторонньому, глобальному аспектах. Метою міжкультурної комунікації має бути створення умов для розвитку конструктивного діалогу, рівноцінного стосовно представників інших культур.

Кожна культура знаходить унікальне відображення в мові, що є незаперечним. Засвоєння тільки форми нерідної мови без урахування культурного компонента її значення спрямовує до поведінки, що відображає рідні культурні норми учнів, які вступають у конфлікт із поведінкою носіїв культури й мови, яку вивчають. Опановуючи кожну нову мову, людина відкриває для себе нове світосприйняття, світовідчуття. Соціокультурні стереотипи відображаються в поняттях, сформованих на основі рідної мови з урахуванням усього багатства притаманних цій мові виражальних засобів. Кожну ситуацію, подію сприймають та оцінюють крізь призму прийнятих у рідному лінгвосоціумі культурних норм і цінностей, через те, як індивід засвоїв картину (модель) світу.

Вивченням проблем, що виникають під час спілкування представників різних культур, займається лінгвокраїнознавство – розділ мовознавства, що вивчає зумовленість мовних явищ і мовних одиниць соціальними факторами. Лінгвокраїнознавство розвиває ідею про необхідність поєднання навчання іноземної мови з вивченням суспільного й культурного життя носіїв мови, оскільки «мова не існує поза культурою, тобто поза соціально набутою сукупністю практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя» [6, с. 185]. Ідеться про необхідність поглибленого вивчення національного характеру, менталітету, стилю життя носіїв мови, оскільки достатній словниковий запас і вміння конструювати граматичні структури не є запорукою адекватного вживання мовних одиниць.

Навчання іноземної мови як засобу спілкування – дуже складний процес, адже, крім знання мови, варто засвоїти особливості культури спілку-

вання, правила етикету, невербальні форми вираження представників країни, що вивчається. Крім того, до основних компонентів будь-якої іноземної культури належать традиції, обряди, побутова культура, повсякденне поведінка, національні картини світу, які відображають специфіку сприйняття навколишнього світу, художня культура як елементи етнографії та етнології [1].

Знання лексики, граматики й фонетики не означає, що той, кого навчають, володіє іноземною мовою, необхідно більш глибоко вивчити ще й культуру країни мови, що вивчається, навчання міжкультурної комунікації, отже, не може існувати без включення культурологічного аспекту в процес навчання. Вивчення іноземної мови – особистісна потреба, яка проявляється в соціальній взаємодії, спілкуванні. Успішність спілкування залежить не тільки від бажання мовця вступити в контакт, а й від уміння реалізувати мовленнєвий намір, яке залежить від ступеня володіння одиницями мови й уміння вживати їх у конкретних ситуаціях спілкування.

Проникнення в чужу культуру збагачує тих, хто вивчає мову, як особистостей, вони набувають досвіду спілкування з носіями іншої культури, у них формується уявлення про іншопольову дійсність, формуються навички подолання труднощів.

Культурне розмаїття – важлива умова для самопізнання людини: чим більше культур він дізнається, чим більше країн відвідає, чим більше мов вивчить, тим краще він зрозуміє себе й тим багатшим буде його духовний світ. Діалог культур – основа та важлива передумова для формування і зміцнення таких цінностей, як толерантність, повагу, взаємодопомога, милосердя.

Оскільки розвиток будь-якої національної культури здійснюється насамперед через мовну комунікацію, треба на заняттях приділяти увагу інформації стосовно способу життя людей тієї країни, мову якої ми опановуємо, їхньому менталітету, традиціям, звичкам, тобто тому прошарку фонових знань, без яких не варто сподіватися на вірогідність успішного використання іноземної мови як засобу спілкування. Існує безліч мовних ситуацій, коли людина, що вивчає іноземну мову, майже цілком упевнена, що наслідує носія мови, правильно вживає граматичні конструкції, підбирає доречні слова для висловлювання своїх думок, але при цьому стикається з культурологічними проблемами, що призводить до непорозуміння між комунікантами. Значні синтаксичні відмінності обох мов, наприклад, впливають на спосіб подання нової інформації: так, в українській мові нова інформація подається в кінці речення, тим самим вона посилюється. В англійській мові, навпаки, важлива інформація стоїть на початку речення. Особливу роль відіграє інтонаційне забарвлення висловлювання, оскільки англійська мова менш емоційна, різке підвищення інтонації теж може призвести до непорозуміння.

Отже, накопичення культурологічних знань, при-таманних носіям мови, також відбувається через вивчення граматичних структур, засвоєння лексичних одиниць, сталих виразів, залучення до фольклору, художньої та наукової літератури. Цей мовно-культурологічний симбіоз за наявності певних цілей, які ставлять перед собою викладачі іноземних мов і майбутні фахівці, готові до сприйняття іноземної мови крізь призму культурних норм іншої країни, дає відчутні результати в разі правильної організації процесу навчання.

Без країнознавства неможливо уявити й ділове або професійне вивчення іноземної мови, адже в ході ділової та професійної комунікації шанобливе звертання й коректне ставлення до співрозмовника стоять на першому місці. Важливо заздалегідь чітко уявляти, які теми для бесіди, крім ділових питань, доречні, які жести, які вирази вживаються для ввічливого поводження. Лінгвокраїнознавча інформація повинна в цьому випадку обговорюватися не просто відкрито, а зі всілякими прикладами й поясненнями. Особливу увагу варто приділити не тільки манері спілкування, а й жестикуляції, міміці.

Країнознавство може бути частиною звичайного заняття з іноземної мови або вивчатися відокремлено від лексики, граматики й говоріння, але без розуміння країни, мова якої вивчається, її культури, історії, соціального укладу, політичного розвитку повноцінне оволодіння іноземною мовою практично неможливо. Завданнями знайомства зі звичаями і традиціями, повсякденним побутом, національними особливостями жителів країни досліджуваної мови є більш глибоке розуміння і сприйняття мови, що вивчається, і знання психологічного бар'єру тих, хто навчається, який проявляється вже в таких виразах, як «чужа мова», «чужа культура».

Навчання не ставить завдання зробити це «своїм», рідна культура й рідна мова є базовими цінностями, на які такий предмет, як країнознавство, допоможе звернути більшу увагу. Вивчення країнознавства дасть змогу краще зрозуміти й усвідомити свою культуру також. Якщо звернутися до словникового складу мови будь-якого народу, то можна помітити його зв'язок із культурою, історією й цивілізацією цього народу. У силу цього можна стверджувати, що поняття пов'язані не стільки із самими предметами, скільки з думками й поняттями людей про ці предмети.

Самопізнання народу неможливо без знання його історії та духовних традицій у взаємозв'язку поколінь, часу й культури.

Національні, культурні особливості мови знаходять повне відображення в усьому значенні слова. Вони розташовуються вздовж денотативного, конотативних, емпіричних компонентів значення слова. Вони можуть бути помітні за стилістичними, граматичними, сполучуваністю й іншими складниками [6, с. 66].

Дослідження мови й культури має здійснюватися не в окремих напрямках, а в їх взаємозв'язку. Будучи явищем складним і багатоаспектним, мова стає об'єктом досліджень із різних поглядів, а країнознавство функціонує й розвивається в тісному зв'язку з культурологією, соціолінгвістикою, семіотикою, філософією, етнографією, літературознавством та іншими науками.

Країнознавство вважається значущою сферою самостійного підходу до вивчення лінгвістики, має прикладне спрямування в навчанні мови як «нерідної».

Культурологія, яка описує пізнавальну практику народу, дає можливість відчувати в мові національну самобутність народу. Вона має на меті формування навичок координації різних отриманих культурних відомостей із творчістю міжкультурної комунікації. Головна увага приділяється тому, кого навчають мови, та культурі народу, фоновим знанням культурних традицій та етики мовлення. І цього погляду країнознавство є теоретичною основою навчання мови як нерідної, зумовлює взаємозв'язок мови й культури.

Компетенції країнознавства – це освоєння мовознавцями теорії лінгвокраїнознавства на професійному рівні й уміння керуватися його основними положеннями в роботі.

Країнознавство досліджує країну разом із її культурними, політичними, побутовими спортивними, науковими досягненнями.

Висновки і пропозиції. В епоху міжкультурної інтеграції, національних комунікацій, глобалізаційних процесів країнознавство варто розглядати як засіб міжнаціональної інформації, і це тільки уточнює, визначає його основну функцію. Створення країнознавчого словника в епоху великих інформаційних обмінів є першим та основним кроком у напрямі міжкультурної комунікації.

Список використаної літератури:

1. Азімов Є.Г., Щукін О.М. Словник методичних термінів. Санкт-Петербург : Видавничий центр «Злотоуста», 1999. 171 с.
2. Воробйов В.В. Про статус лінгвокультурології / IX Конгрес МАПРЯЛ. Братислава, 1999. С. 96–117.
3. Воробьев В.В. О понятии лингвокультурологии и ее компонентах. *Язык и культура* : доклады Второй международной конференции. Киев : УИМО, 1993. С. 42–48.
4. Дубчинський В.В. Національний характер і лінгвокраїнознавство. *Мова і культура*. Київ, 1997. С. 61–62.
5. Bennett M.J. Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1998.
6. Hall E.T., Hall M. Understanding Cultural Differences. Germans, French and Americans. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1990.

Lypchanko-Kovachyk O., Varha L., Morhun I. Country studies as a basis for intercultural communication

The article deals with the national aspect as a special approach in the study of a foreign language, the acquisition of which is directly related to the culture of a particular people – the native speaker of that language. The peculiarities of country studies as the basis of intercultural communication are grounded. Theories of famous scientists related to the analyzed problem are presented.

From the point of view of linguistics, the word linguistics contains specially selected, homogeneous linguistic material that reflects the country's culture, non-equivalent, background and connotative lexical units, visual and non-verbal (for example, sign language and facial expressions) forms of speech. These concepts reflect the current trend of modern education: on the one hand, foreign language learning takes place, and on the other, a student or student acquires information about the cultural features of the language of the country he or she is learning. At the same time, it should be noted that in such a combination the foreign language becomes a mirror of the social and cultural life of the people - the native speaker of this language. It is well known that language is not only able to accumulate and store, but also to reflect the facts and phenomena of the culture of the people – the native of this language. Centuries-old cultural heritage reflects the essential characteristics of the past and present of each individual people, their traditional and modern views, ideas, beliefs. It generates ideas about the spiritual wealth of another people, promotes humanitarian education and human intelligence, develops the ability to quickly adapt to the relevant communication situation. Intercultural communication is a complex, complex phenomenon that involves different directions and forms of communication between individuals, groups, states, belonging to different cultures.

He article concludes that in the era of intercultural integration, national communications, globalization processes, country studies should be considered as a means of inter-ethnic information, and this only clarifies and determines its main function. Creating a vocabulary in the era of great information exchanges is the first and major step towards intercultural communication. A number of basic common provisions of country studies and the basics of intercultural communication are generalized.

Key words: *national aspect, culture, sociocultural competence, intercultural communication, linguistic picture of the world.*